

מתיקנות הדרך היומית

גליון מס'
38

פר נח
תשפ"א

בס"ד | פנינים מתוך שיעורי הדרך היומית של הרה"ג אברהם ישעיהו קובלסקי שליט"א

יומא דהילולא קדישא

לכבוד יומא דהילולא של מורנו ורבינו הרבי של כלל ישראל מן הגאון הגדול המהר"ם שפירא, רבי יהודה מאיר בן רבי יעקב שמשון שפירא זצוק"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין ומייסד הדרך היומית, נלבע' ז' חשוון תרצ"ד.

כידוע היה זה בשנת תרפ"ג, כשמרן המהר"ם שפירא הציע בכנסיה הגדולה הראשונה בווינה להנהיג את שיעור הגמרא העולמי "דף היומית", ומאז נתקבל רעיון זה על ידי מוקירי תורה בעולם כולו עד היום הזה. בשנת תרפ"ד הניח את אבן היסוד לבנין ישיבה מרכזית בלובלין. שנים רבות טרח למען בנין הישיבה ואף ביקר לתכלית זו באמריקה. ובשנת תר"ץ נפתחה הישיבה בחגיגה רבת רושם ברוב עם ובמעמד גדולי התורה שבפולין, ובאותה הזדמנות נתקבל המהר"ם לרבה של לובלין.

נספר כאן עובדה שאינה ידועה כל כך כפי שסיפרו תלמידיו שונתרו בחיים. מיד אחרי ראש השנה תרצ"ד, האחרון בחיי רבינו זצ"ל, הפתיע רבינו את תלמידיו כשהודיע להם באופן מוחלט, כי החליט לעלות לארץ הקודש. בליל שמיני עצרת סיפר רבינו לתלמידיו, כי השנה יתפלל ויעשה הקפות בבית מדרשו של החוזה מלובלין. בכל שנה היה רבינו רגיל להתפלל שם בליל ראשון של פסח ולומר שם הלל, "אך השנה" – אמר רבינו – "מכיון שבדעתי לעלות לארץ ישראל, ובפסח כבר אהיה בענ"ה בירושלים, אם כן אני חייב לשלם את חובי לבית מדרשו של החוזה כבר עתה".

חיש מהר התפשטה השמועה, שהרב עומד לערוך הקפות בבית מדרשו של הרבי, ועד מהרה נתמלא בית המדרש והרחובות הסמוכים לו, הדוחק היה רב, הציבור אמר אחרי רבינו את פסוקי "אתה הראת", ולהפתעת כולם ציווה רבינו שתלמידי הישיבה יקיפו את הבימה עם גמרות דפוס סלאוויטה, כדי לחבר את התורה שבכתב עם התורה שבעל פה. הגבאי הכריז בקול: פלוני בן פלוני מתכבד בהקפה עם גמרא מסכת ברכות, פלוני בן פלוני מתכבד בהקפה עם גמרא זבחים, וכך הלאה... ההקפות היו מרגשות ביותר, התלמידים רקדו ופיזזו עם המסכתות אליהם היו קשורים כל כך כל ימות השנה, ורבינו עמד בתווך כשכולו קורן מאושר ושמחה.

מיד למחרת החג אסף רבינו קבוצה ממקורביו ואמר להם: הרי אין זה מן הראוי לדרוך על אדמת הקודש בלא הכנה נפשית כראוי. וכיצד מתכווננים לבוא לארץ ישראל אם לא בתורה, בלימוד ההלכות התלויות בקדושת הארץ? ריכו רבינו סביבו קבוצה מובחרת של תלמידים והחל בלימוד משניות מסכת "פאה" עם פירוש הר"ש והרמב"ם. הלימוד התחיל באסרו חג של סוכות, כל יום בשעה 4.30 לפנות בוקר, רבינו היה מגיע ראשון לחדר השעור שהתקיים בבית עקד הספרים, והיה ממתין עד בואם של כל המשתתפים. האווירה בשיעור היתה מחושמלת. החידושים וההברקות נתזו מפי רבינו בזה אחר זה, ההרגשה היתה שאין זה לימוד ערטילאי בלבד אלא הכנה רוחנית ומעשית לעליה לארץ ישראל.

רבינו היה מחזק את התחושה הזו באמירה שהיה חוזר עליה שוב ושוב בבטחון נחרץ: "בקרוב אעלה א"י לארץ ישראל, ואקים בה ישיבה ומקום תורה".

אולם לדאבון לב כל תלמידיו ומוקיריו לא עברו יותר משבועיים ורבינו הגדול שבק חיים לכל חי באופן פתאומי ביום ז' חשוון. ואז קיבלו דבריו משמעות אחרת, על פי דברי הזה"ק (פרשת ויחי) שבדרכם לגן עדן עוברים הצדיקים דרך ארץ ישראל...

(טוב עין הוא יבורך, ברכת יישר כח למזכה הרבים ידידי הרה"ג ספרא רבא רבי דוד אברהם ממלבוים שליט"א על הסיפור המרטיט)

למה ויתר מרן ראש הישיבה על הזכות לראות את רבן של ישראל

קושייתו של אברהם אבינו

השבוע למדנו בדרך היומית (דף ע"ה ע"ב): "אמר רב יוסף, מריה דאברהם, רבים ברבי איחלף לי".

הרבי מקוצק זצוק"ל הסביר למה מצוין כמה פעמים בגמרא שקושיא חמורה פותחים בלשון 'מריה דאברהם'? מה ענין אברהם דווקא לקושיא אלו? אלא אצל אברהם מצוין במדרש שהוא התבונן בבריאת העולם ושאל: תאמר שיש בירה בלא מנהיג?! [כלומר וכי יתכן שהעולם נברא מעצמו בלי בורא?]. עד שהציץ עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה [כלומר שהקב"ה בעצמו גילה לו עד שהשיג בשכלו מי הוא בורא העולם]. ואם כך הראשון בעולם שהקשה קושיא עצומה היה אברהם אבינו, שהקשה "תאמר שיש בירה בלא מנהיג?!", לכן אנו מכנים קושיא עצומה בשם 'מריה דאברהם'...

כוחם של דברי סופרים

השבוע נלמד בדרך היומית (דף ע"ז ע"א): "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ועוד למדנו לעיל (בדף כ"א ע"ב): "שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה [יש בהן שאין בהם חיוב מיתה (רש"י)], דברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה".

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ התווכח פעם עם ההגמון של וינה. בתוך הדברים שאל אותו הלה על מה שמחזר בתלמוד שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה יותר מהעובר על דברי תורה, איך אפשר להסביר דבר כזה? ענה לו רבי יהונתן: הנה אתה מושל גדול וקרוב למלכות, אם אתה תצווני עכשיו לצאת מכאן ואני אמרה את פיק, לא תוכל להרוג אותי, ואם אתה תהרגני עניש אותך המלך בעונש כבוד. אולם החייל הפשוט העומד בשער הארמון שלך, אם הוא לא ירשה למשוהו להיכנס ואותו אדם יסרב לפקודתו ויכנס, הלא בודאי מיד יהרוג אותו החייל, ולא עוד אלא כולם יהללו אותו על אומץ לבו ועל תושייתו. ומה ההבדל? כי החייל הפשוט אם לא יתנו לו את האפשרות להרוג הרי לא יוכל לעשות את תפקידו ולא יוכל לשמור כלל על הארמון, וכל מי שירצה להיכנס יכנס ולא יפחד ממנו כלל, אולם אתה, כבוד המושל, עצם מעלת כבודך היא שמירה טבעית ולכן אין צורך לתת לך את האפשרות להרוג את הממורים את פיק.

וכן הוא הדבר בתורתנו

כמה התנחם ראש ישיבת פונבז'

פעם שאל תלמיד אחד את מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל האם הוא זכה לראות את פניו של מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל, וראש הישיבה נאנח ואמר: יכולתי לראות אותו ולא זכיתי, זה כואב לי בכל פעם שאני חושב על כך... ומעשה שהיה כך היה: כשלמדתי בישיבה, נכנס פעם בחור באמצע הסדר והכריז בקול רם שמרן החפץ חיים נמצא בעיירה הסמוכה. עמדו כולם וסגרו את הגמרא ורצו לראות את פניו של רבן של כל בני הגולה מרן החפץ חיים זצוק"ל, אך אני בטבעי עושה דברים במתינות ולא בפזיזות, ולכן בהיותי עסוק באמצע לימוד תוספות החלטתי לגמור קודם כל את התוספות. לאחר שגמרתי קמתי ממקומי לצאת ואז שמתי לב שאני האחרון בבית המדרש, ואמרת לעצמי איך אני לוקח על עצמי את האחריות לסגור את בית המדרש באמצע היום, והחלטתי לחזור לגמרא ולהמשיך ללמוד. היום כשאני חושב על כך – המשיך מרן לספר – אני חושב שטעיתי, כי הייתי צריך לעזוב ולרוץ לראות את פניו של החפץ חיים...

התלמיד שהבין את הצער של ראש הישיבה, אמר: "כולם הלכו לראות את החפץ חיים, אבל רבינו 'האט געפאלגט דעם חפץ חיים' – [שמע בקול החפץ חיים], וכונתו שבודאי זה היה רצונו של החפץ חיים בעצמו שהוא ימשיך ללמוד ולא יסגור את בית המדרש. כששמע זאת ראש הישיבה נרגש מאוד ועמד ונישק את תלמידו: "ניחמתני ניחמתני", אמר לו, "מהיום לא אצטער עוד על שלא הלכתי לראות את החפץ חיים..."

לימים שמע הגאון רבי חיים וואלקין זצוק"ל [משגיח בישיבת עטרת ישראל] את הסיפור, ומיד נכנס למרן ראש הישיבה ואמר שיש לו הוכחה שאכן כך היה רצונו של החפץ חיים בעצמו. וכך סיפר רבי חיים: סיפר לי אחד מתלמידיו של החפץ חיים, שיום אחד [לאחר שכבר יצא מהישיבה] הגיע החפץ חיים לעירו, וכל אנשי העיר יצאו בבגדי שבת אנשים נשים וטף לקבל את פני מרן צדיק הדור. כשהגיע מרן וראה את קבלת הפנים, הבחין בתלמידו בתוך הבאים, ומיד רמז לו שיתקרב כי דבר לו אליו. כשקרב התלמיד אמר לו החפץ חיים בשקט: "זה שכל בני העיר באו לקבל את פני, נו, מה אפשר לעשות, אבל אתה הרי תלמידי והייתי צריך לדעת שלפחות אחד צריך להישאר בבית המדרש ללמוד..."

כששמע זאת רבינו הגיב שוב מתוך שמחה: "ניחמתני, ניחמתני!"

(מתוך הפתיחה לשיעור, כ"ז סיון תש"פ)

מיני מתיקה

הגמרא אומרת במסכת עירובין (דף ע"ב): **"זימני דניחא ליה בחבריה טפי מדביה"**, והכוונה לפעמים אדם מעדיף לשמוע דרשתו של חברו יותר מדרשתו של רבו. כל המתבונן בדברי הגמרא עומד ותמה, איך זה יכול להיות? הרבי הרי בדרגה רוחנית הרבה יותר גבוהה מהחבר, וזו אכן הסיבה ללמוד תורה מהרבי, וכלשון הגמרא (מועד קטן דף י"ז ע"א) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו. וכן יש לתמוה בדברי המשנה במסכת אבות (פ"א משנה ו) **"עשה לך רב וקנה לך חבר"**, שמשמע שרב יכול אדם לעשות לעצמו בקלות ואילו על חבר צריך לשלם כסף, והדבר אינו מובן לכאורה.

וחשבתי בחמלת ה' עלי ובסייעתא דשמיא, שכדי לקבל תורה והדרכה מרבי צריך להיות בדרגה מסויימת של כלי מוכן לקבל, מה שאין כן חבר יכול להשפיע עליך בשיחה לפי תומו, אין צורך להתכונן בדחילו ורחימו לקבל ממנו תורה, ודבריו מתקבלים בקלות. בכך נבין את החשיבות העצומה בחבר טוב, וכמו שאמר חוני המעגל לאחר 70 שנות שינה: **"או חברותא או מיתותא"** (תענית דף כ"ג ע"א).

הקדושה, שמצוותיו של הבורא יתבדך כוחם חזק ואין צורך להרוג את העובר על דבריו, מה שאין כן העובר על דברי חכמים יש לחייבו מיתה למען ישמעו ויראו. ומטעם זה גם אמרו בגמרא שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כי מצוות התורה עצמן אינן צריכות חיזוק כל כך כמו מצוותיהם של חכמים.

מאמר על מעלת ירידת הגשמים - לכבוד ז' חשוון 'יום השאלה'

השבוע, ביום ז' חשוון, מתחילים לומר בברכת השנים 'ותן טל ומטר לברכה'. אין אנו מתחילים לומר זאת בסוכות - כשם שאין אנו מזכירים בסוכות 'משיב הרוח ומוריד הגשם' - מפני שהגשמים הם סימן קללה בחג, שאם ירדו גשמים הרי זה נראה כאילו חס ושלום אין הקב"ה חפץ במצוותינו. אך אם כן היה עלינו להתחיל לומר 'ותן טל ומטר' ממוצאי שמיני עצרת, וכמו שאנו מתחילים להזכיר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בשמיני עצרת, אלא הטעם שתיקנו חכמינו ז"ל להמתין עד ז' חשוון, הוא כדי שלא להטריח את עולי הרגל שחזרו מבית המקדש לבתיהם שלא יעצרו הגשם בדרכם, ומכיון שעד קצה ארץ ישראל המרחק הוא מהלך שבועיים ימים, לכן קבעו חז"ל שלא לבקש על ירידת הגשמים עד ז' בחשוון עד שיגיע האחרון שבישראל לביתו.

עובדה מעניינת אנו מוצאים על כך בדברי הר"ן. הר"ן (בתחילת מסכת תענית) מקשה שלפי זה לאחר חורבן הבית שאין יותר עולי רגלים לדאבונינו, היינו צריכים שוב להתחיל לבקש על הגשמים ממוצאי שמיני עצרת. תירוצו המעניין של הר"ן הוא שאף לאחר החורבן היו מתאספים בימי הרגל מכל סביבות ירושלים למקום המקדש "כמו שעושים גם היום", ומפני עולים אלה השאירו את ההלכה כמו לפני החורבן שאין מתחילים לבקש לפני ז' חשוון, מלשונו של הר"ן אנו מוצאים מקור למנהג הרווח עד היום לבוא לכותל המערבי שריד מקום מקדשנו בשלשת הרגלים.

חשיבות ירידת הגשמים לארץ מובנת לכאורה במבט הגשמי, בכך שהגשמים גורמים לגידול התבואה, הירקות והפירות, וכן הם מספקים לעולם מים לשתייה, ואי לכך אנו מתייחסים לעצירות גשמים כפגיעה במערכת המים והחקלאות וכדו'. אולם מהביטויים בדברי חז"ל נראה שיש בגשמים פן רוחני יותר. במסכת תענית (דף ז' ע"א) שנינו: "אמר רבי אבהו, גדול יום הגשמים מתחיית המתים... אמר רבי יהודה, גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה... רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה...". ההשוואה למתן תורה ולתחיית המתים מגלה לנו שיש כאן מימד רוחני גבוה יותר מהמבט הגשמי הפשוט.

בעל העיקרים (מאמר ד' פרק ח') מאריך לבאר שהגשם מורה על ההשגחה הפרטית. הוא "בא בזמנים מתחלפים ובפנים שונים ובדרך פלא שאינו נוהג תמיד מנהג אחד ולא בדרך טבעי". לפעמים לאחר תקופה יבשה מגיע פתאום גשם רב, דבר שאינו מוסבר בדרך טבעית לפי סדר חוקי הטבע. כך שאנו יכולים לראות בגשם את ההשגחה האלוהית המיוחדת המשגיחה על בני האדם, וכמו שנאמר בפרשת עקב (דברים י"א א'): "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד, עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", ודרשו על זה במסכת ראש השנה (דף י"ז ע"ב): "עיני ה' אלהיך בה - עתים לטובה עתים לרעה, עתים לטובה כיצד, הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן, הכל לפי הארץ. עתים לרעה כיצד, הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בראש השנה ופסקו עליהן גשמים מרובין, לסוף חזרו בהן, לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן".

בזה מפרש בעל העיקרים את ההשוואה בגמרא בין הגשמים לתחיית המתים, שכשם שתחיית המתים אינה דבר טבעי כלל, כך הגשמים הם על טבעיים ותלויים לגמרי בהשגחה פרטית מיוחדת.

גם בפרשת ויהי אם שמוע אנו אומרים כמה פעמים ביום: "והיה אם שמוע תשמעו... ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש... השמרו לכם פן יפתה לבבכם... ועצר את השמים ויהי מטר...".

אולם רובד נוסף ועמוק יותר יש בירידת הגשמים. הגשמים הם מתנת ידו של הבורא ללא התערבות אנושית, והם מורים על מאור פניו של הקב"ה. הגשם הוא כמין חיך שהקב"ה מחייך אלינו מתוך רצון ואהבה, מאור זיו שכינתו. וכך מובא בזוהר הקדוש ששפע הרצון היורד משמים על עם ישראל כשהוא מגיע לארץ הוא מתלבש בלבוש הגשמים. וממילא ההתייחסות שלנו לעצירת גשמים צריכה להיות יותר מסתם פגיעה במערכת המים. המקובלים הוסיפו על כך רמז, שתיבת גש"ם (עם 3 האותיות) עולה בגימטריא רצו"ן.

נסיים עם הבקשה הנהוגה בפי בני עדות המזרח בתפילת גשם: **"אָנָּא, הוֹרִידֵם לְאוּרְהָ. לְבִרְכָּהּ. לְגִילָהּ. לְדִיצָהּ. לְהוֹד. לְעוֹד טוֹב. לְזִמְרָה. לְחַיִּים טוֹבִים. לְטוֹבָה. לְשִׁשְׁעָה. לְפִרְסָה וּלְכֻלָּלָהּ. כְּמוֹ שְׁאֵתָה הוּא ה' אֱלֹקֵינוּ רַב הוֹשִׁיעַ, מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרֵד הַגֶּשֶׁם"**. אמן.

מקולמוסם של הקוראים

לכבוד הגאון מזכה הרבנים הרב אברהם ישעיהו קובלסקי שליט"א בעל 'מתיקות הדף היומי',

מצאתי באקראי את גליון מתיקות מספר 34 [לראש השנה] והובא שם רעיון נפלא במדור 'מקולמוסם של הקוראים' איך לקרב את הלבבות בעידן הוירוס, והרעיון חימם את לבי, והראיתי אותו גם לחברים שמאוד התחברו לרעיון.

במדור 'מיני מתיקה' ציטטתם את הגמרא במסכת סוכה (דף מט ע"ב), וזכיתם

לכוון לדברי רבכם מרן הבאר יעקב מנדבורנה זצוק"ל, וכך לשונו הקדוש: "אמר חז"ל תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, ונראה לי שכשם שמחוייב אדם לתת מעשר מכספו, כך מחוייב ליתן מעשר מזמנו ללמד תורה לאחרים, ודבר זה הוא מיוחדות הדרך שלימד מרן הבעל שם טוב הקדוש, לתת מהרוחניות שלך בשביל הרוחניות של יהודי אחר, וחסד כזה הוא מסירות נפש אמיתית, כי נותן מנפשו ממש וחיי עולם שלו בשביל אחר, ובוודאי לא יפסיד מזה, כי מכוח החסד תורתו משתמרת ביותר, כמאמרם במסכת ברכות (דף ל"ב). מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת". ונאים הדברים למי שאמרם, מי שהכיר את רבכם הבאר יעקב, יודע כמה הוא היה נותן מהרוחניות שלו עבור כלל ישראל. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.

תזכו להגדיל תורה ולהאדירה, אליעזר פולק

נקודה למחשבה:

בעת סיום הש"ס הראשון של הדף היומי בשנת תרצ"א, כאשר נשא מרן המהר"ם שפירא זצוק"ל את דבריו בישיבת חכמי לובלין, היה רעש גדול בהיכל הישיבה. הוציא המהר"ם שפירא צעקה מפיו, אשר הדהדה כרעם בכל ההיכל: **"דרך ארץ פאר די ישיבה לייט!"** [דרך ארץ לכבוד בני הישיבה], ומיד הושלך הס ושקט בתוך ההיכל עד שהיה אפשר לשמוע את קול הזבוב...

תלמידך אנו ומימך אנו שותים!

נר זכרון

לזכר נשמת מורנו ורבנו רבם של כל ישראל הגאון הגדול המהר"ם שפירא, מייסד הדף היומי וראש ישיבת חכמי לובלין רבי מאיר יהודה בן רבי יעקב שמשון זצוק"ל אשר בזכותו הוגים עד היום רבבות אלפי ישראל בכל רחבי הש"ס תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

לשמיעת שיעורי הרה"ג אברהם ישעיהו קובלסקי בקול הלשון חייג: 073-295-1340 | לקבלת העלון בדוא"ל: a0548470661@gmail.com

לתרומות, להנצחות ולכל ענין אחר בנוגע לגליון: 054-847-0661